

Tī bééte bōmmū (Le paludisme)

Langue : mbèlimè

Livre de santé

Tī bééte bōmmū

Le paludisme

Traduction :
KOMBETTO Claire et SAMBIENI Bienvenu

Adaptation et mise en page :
Sharon MERZ

Langue :
mbèlimè

Remerciements :

SANHOUEGOUA Bernard, chargé du programme
d'alphabétisation, Coby et Boukoumbé.
MAHOUN M'Polli Matthieu, infirmier du centre de santé,
Oroukouaré.

1ère édition
500 copies

© 2012 Tī bēmmū ya.
Association des alphabétiseurs
en langues de Coby, Coby, Bénin.
Avec l'assistance technique de MERZ Sharon, SIL Bénin.

Publié 2012 par SIL Bénin, Cotonou.

Dépôt légal N° 5609 ; 1er trimestre 2012
Bibliothèque Nationale
ISBN : 978-99919-872-0-0

La traduction et la publication de ce livre dans les
langues locales est autorisée à des fins non
commerciales.

Remerciements

Adapté d'un livret
produit à l'origine en 1994 par le
Ministry of Scientific and Technical Research
et
SIL
Yaoundé, République de Cameroun

Cette édition a été publiée en Grande Bretagne en 2000 par
Wycliffe Associates

Copyright © 2000, WA(UK)

Ce livret provient d'une série de
Shell Books produit par :
WA (UK), PO Box 257,
Evesham, WR11 9AW, UK

Dī pényūude

Yēndē hō dā tī bééte bōmmū nɔ m̄ bōntiemū mū nne í nāā n tē mu yōsi n dōmu bē nāpōñpóñbe nne sī bísí sī n pēētɔ n yēndē nne í tōō n sō biene yē n nummu hō bísí.

Á tī dū nne í fo n bō ū kōndāātū hīnnī, tī nɔ n nī híní kē pɔke ñkē ū saahu. Ke tī dūonɔ ī tiēnī tī nī nānki ñyē n yēkitā tī bééte bōmmū nne í nāā n tē bē nītihōsibe kpāā n bō n hē dūa tī bēdiete hīnnī maa n hē yōsi bē sīe hīnnī. Dī búó tī bééte tiyē kē pɔke hīnnī ne hē pédímú n tē ti dōō n mɔ tennε, ne nɔ ñyē kū kē pɔke hīnnī a tī dōōkinε tī hensite n dū a nī í bāñnī ne nɔ ñyē tī bééte.

Á yūude pōmmɔ dī bōnde dīyē ā té ā māadi n yē tī bééte bōmmū mū a máá m̄ bōmmū tūōmū bō wē ā yūude nī fúdi nne í pōmmɔ mandē.

Kē pɔke ñkē hō hīnnī yōōmū nne m̄ bōmmū mūyē diēdɔ n nī tī bééte bōdē. Nēnne yē tennɔ a tī mu híno n yēñni : « Tī bééte bōmmū ».

Ñ nīi dēnbe, ñ tōɔ dēnbe, ñ tābe, ñ manbe nne ñ nāñsī tī dī cūɔhɔ n tē dī híní kē pɔke ñkē ū saahu a ke tī tōtā a tī yēkitā tī bééte bōmmū.

SAMBIENI Bienvenu et KOMBETTO Claire

Veillez voir la postface pour la traduction française.

Kodike nne ū dúókē H̄inne

Ū n̄itipūoh̄o u wāa yē dē bō a be u h̄iino n tē Kodike a u bēm̄m̄o m̄ bēdíme n dōmu n me h̄iino n tēdī ū dúókē a ū hetide tē H̄inne u h̄ē dōmu n h̄iino m̄ bēdíme. Kodike dē tēdī bísí sí n tāātē kū ū yāa n̄ sēēde.

Dāade bā a Kodike b̄iike kē n bā ā b̄uoki a u wāānī u nī nānki n̄yē n tāanī ū b̄iike n h̄ē ā ya. Ū yamme ā cākidi m̄ mōmōmme ū b̄iike bōmu n̄yē. M̄ yōm̄mū bōnde a u dēetā tī béete bōmmū p̄oke nne n̄ h̄iino n tontá bōde baāde n wēētā n ya a ne yōōmū nne m̄ bōmmū tennē mū bōtide nne m̄ bōmmū mū hōsīmū p̄ínkí n̄yē bē nitibe.

U h̄iino nē p̄okihāahu h̄innī n duā n ya nē bōmmū dōnnī nne ū b̄iike wérmmú mū. Nē hō bōndē u deeto n̄yē ū b̄iike n ke tōō m̄ fēeme dokitōdi. U tónto dī bōnde d̄iyē a dokitōdi dēnbe ā cōōtā kē b̄iike n fūōtā kē h̄inime n bēnnā n ya ke bōmu tī béete bōmmū mū. A be ke tāanī n ke dietá ī yáńkí ke dī huni nne n̄ yōmu iyē dī sēēde. Dāa yē n tāātē h̄innī a Kodike b̄iike hūōto.

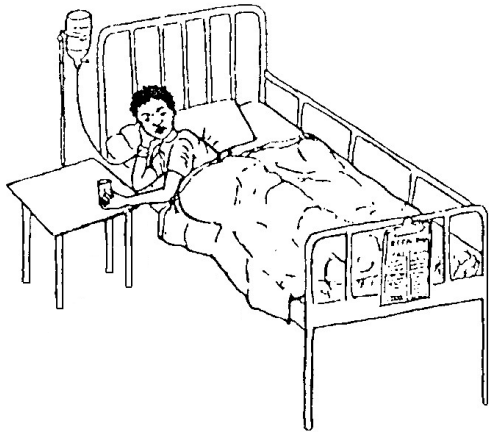

Ā sōt̄ih̄e maáh̄e u hitá n sāanī ū dúókē H̄inne. Nne n̄ tōnti a H̄inne h̄ādī n huuhí ū b̄iike mandē a ke b̄ūōko a ne p̄otōo a kē kōnte bēnō n nāā ū dākū. U bēki n yē : « Bāke tennō a h̄ādī n mūōnī n huuhí ā b̄iike a kē kōnte tōnni

n nɔ m̄m̄ē a h̄ē ke tōō dokitōdi ? Ā h̄ē yá n tē nē kōntōnnihū
bōtīde nī fúdi n pōō kē bīike ? »

Nē bōndē H̄inne yíéno n̄yē ū dúókē sēpī n dēetā ū bīike n
tōō dokitōdi. N tontá a dokitē dēnbe ā cōōtā kē bīike n bootá
n ya kē h̄inime yē cásɔ a maa ke h̄ɔtɔɔ ū saahu be nɔ n nī
pāntā wē n bōkī Ketenc̄eke dokitōdi. A be dēetā ū
bōndōbēēhū n tōō H̄inne nne ū bīike n sɔɔ Ketenc̄eke. Be tóntɔ
dī bōnde diyē a dokitē dēnbe ā cōōtā kē bīike n ke dunná m̄
h̄inime a u deetá ū faāde
dī fē a ke pānnā ī hidī
dokitōdi h̄innī n fōōnā n
ditá ū kōndāātū.

Nē bēnde h̄innī H̄inne
tēdī tī dēēte m̄ m̄ōm̄ōm̄me
n ti dēetā n kūsɔi n kpēnī
m̄ h̄inime n fōōnā a u
bīike ā kīē nne í nāā n tē
u h̄ē ke tōō m̄ fēeme a kē
bōmmū tietɔ.

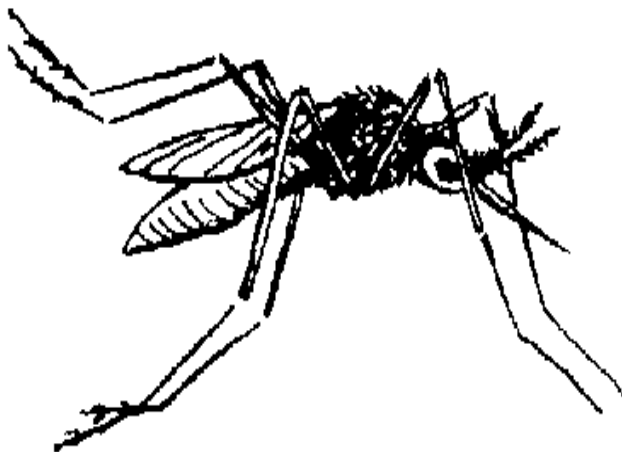
H̄inne bīike hūōtɔ dī bōnde diyē a ū yamme ā dātiki a u
yē : « Ā n̄ dúókē mín'h̄ē nēh̄ī n̄ bīike mín'h̄í n̄wē. N̄ nɔ n nī
bēmmū nne í dōmu n h̄iino n dōnne n̄ dúókē Kodike. »

Ā biene ā fē tī bééte bōmmū píní sí bē nitibe a be būōkī a bē tūōbe hīmū. Nē bōmmū yōsi n dōmu bē nāpōñpóñbe nne sī bísí sī n pēētō n yēndē nne n tōō nōsō biene yē n nummu hō bísí. Nne n nāā n tē nē bísí hē tēdī bāñkī n nī fúdi n dōhī nē bōmmū.

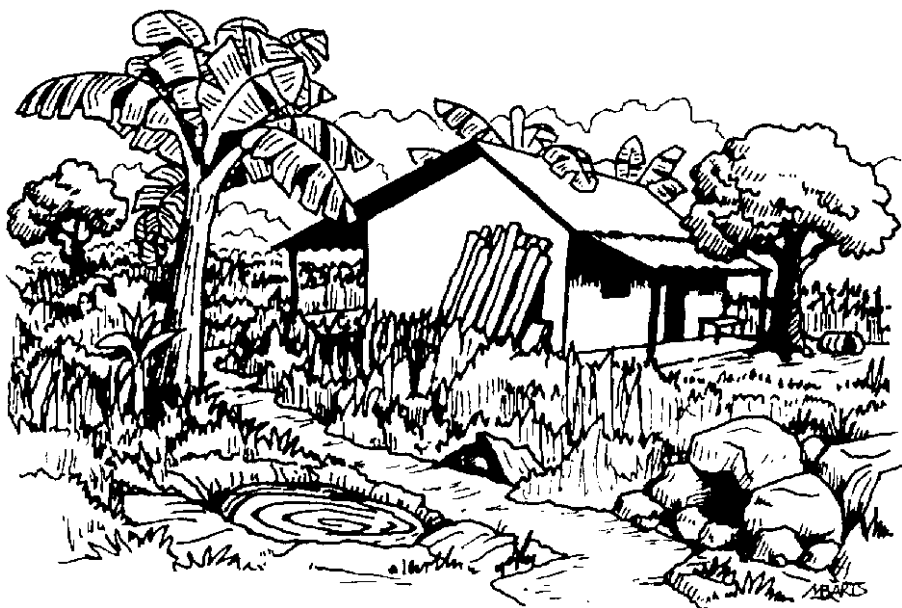
N fōōnā á tī dū a nē bōmmū ā yōōki tī nō n yaatá mu diēdō n nī nēyē kū n tī píní sí.

Tī bééte bōmmū diēdō n nī nē ?

Tī bēniite yē tōōsī mīñnī tī bééte bōmmū.

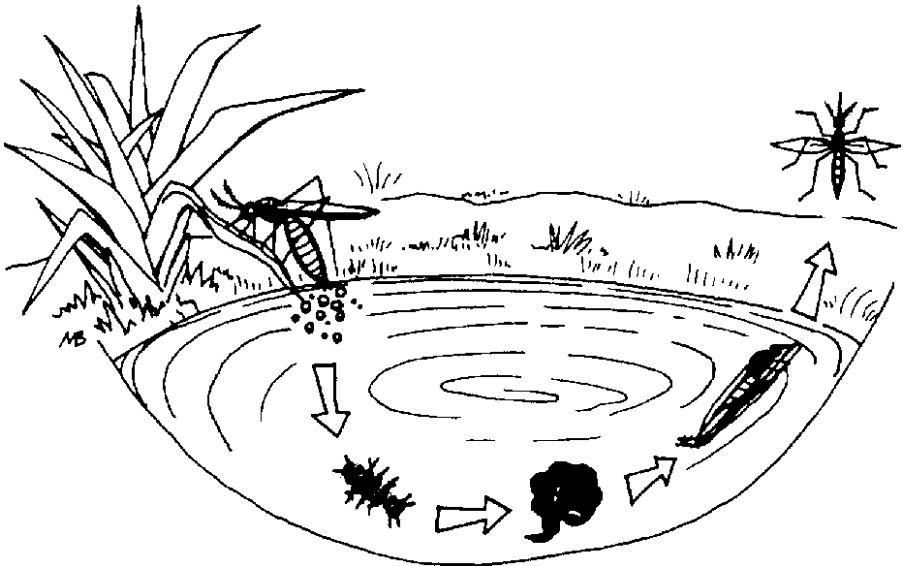

Nē béete fo yɔsinē ā būode yē n būosi a m̄ nīime n sīihɔ
nē bōde. Ū bēniihɔ tennē nīmū hū hiene m̄ nīime hīnnī
kū. N fōonā a hɔ nīi hū hiene hɔ nɔ nne n̄ tēdī m̄ hīnime
hū kante hīnnī. Ne tén' nɔ dī bōnde diyē m̄ yōmmū a ti
dedi nne n̄ wāati bē nitibe n nī yāāsī bē hīnime. Ū niito dī
fúdi nne n̄ tīihī yōō n hādī yōō n dūā a ti tontá n botā n
yāāsī nē yīēnɔ. Ti té botā n̄yē n yāāsī wē m̄ hīnime. A ne
n̄ hesī ū wēntū a ti wāānī dī bōde dī n biisi n nī hūkí nne
n̄ dōnne tī móhōkite hīnnī nɔ kiyē, sī biēsī n̄ hīnnī nɔ
kiyē, yōō ā sēede dotike nɔ kiyē.

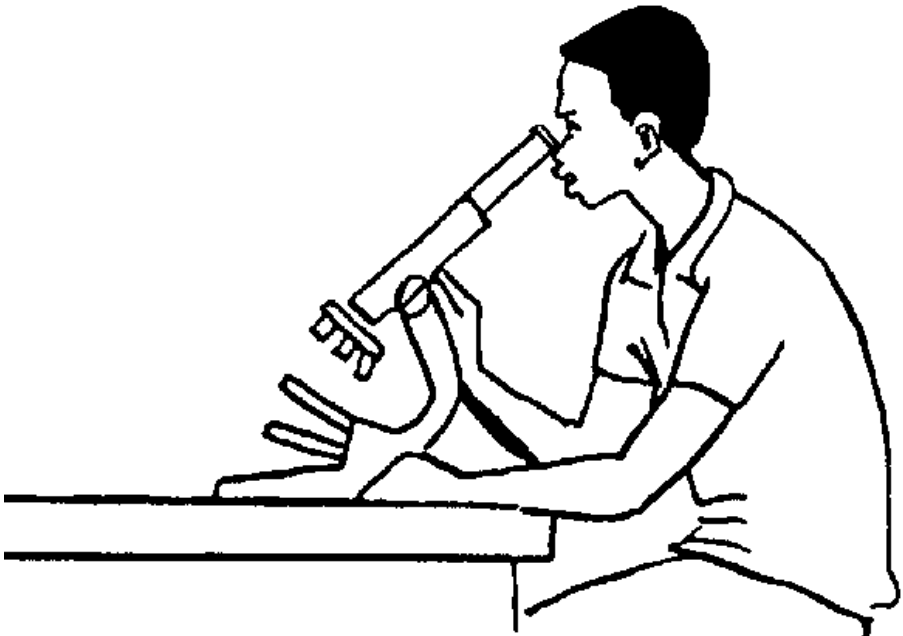
Ti bééte té nūi tī hīene m̄ nīime hīnnī a ne pānnā ā dāa a tī pētā n kpiemú n hitá nne í wāati m̄ hīnime n nī yāāsī. A ne hāntā ā dāa a tī bēniite ā nūi ā hēnpaane n pētā tī bépante.

Ti bééte té ā nūi n̄yē tī hīene a tī ne hiiní n yē i nībíe a máá ne hē nō i nībíe tī bééte hīene n̄yē. Á ā sēnti dī bōde diyē n yaā a m̄ nīime n kuohí kē bátíke hīnnī yōō kē hotike hīnnī yōō ū kpentū hīnnī yōō ne mááne hīnnī a m̄ nīime n kuohí a i nībíe tennē bō mē hīnnī tēetā mēnī n cooná. Tī bééte yē bō mē hīnnī. Dāa yē n tāātē a ti kpiémō n̄wē n kóntō tī bééte n tī bōdō.

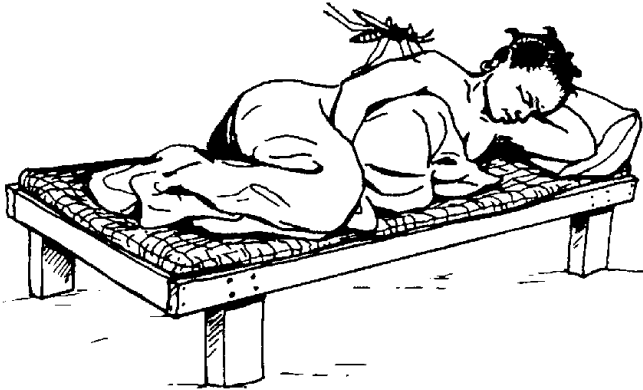
Tī bééte nānkīmē n dūonɔ bē nitibe tī bōmmū ?

Ū bééhu ā botɔ dī bɔnde dīyē hu nī fúdí n ā dūōnī sī bēbīsī baasí a si kuutá ā kɔnte hīnnī nne ní fo, n pēki dī bɔnde dīyē n cākidi ā hīnimε. Nē bēbīsī si hētī m̄ mōmōmmē a be hē n fúdí n si ya nne nɔnfe. Be té ā dēetā kē mansīnkē kē n yāasī nē nīnhétíne tēntēnne a fē nɔnfe hē n ne ya a be ne hīinɔ m̄ pieme n tē mīkídōsikōpu.

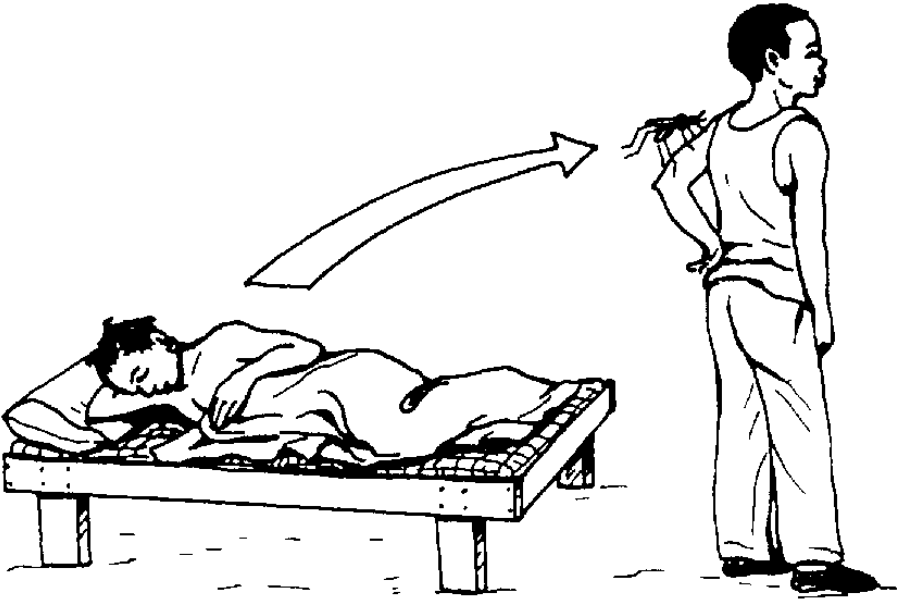

Cetika no ū yēnc̄ino n wē n tēdi ū kōndāātū a ū h̄inime mīn' hē tēdi sī bēbīsī sī n dūono tī bééte bōmmū. Ū béehu té ā u botā dī bonde diyē n yāāsī ū h̄inime a máá hu nīn'hē tōo bōmmū.

Ū béehu botō Kōnduuke a u yāntī nne tī bééte bōmmū. Sī bēbīsī sī n dūono tī bééte bōmmū pekí ū h̄inime h̄innī. Ū béehu yāāso ū h̄inime mē n tēdi sī bēbīsī n dūono tī bééte bōmmū.

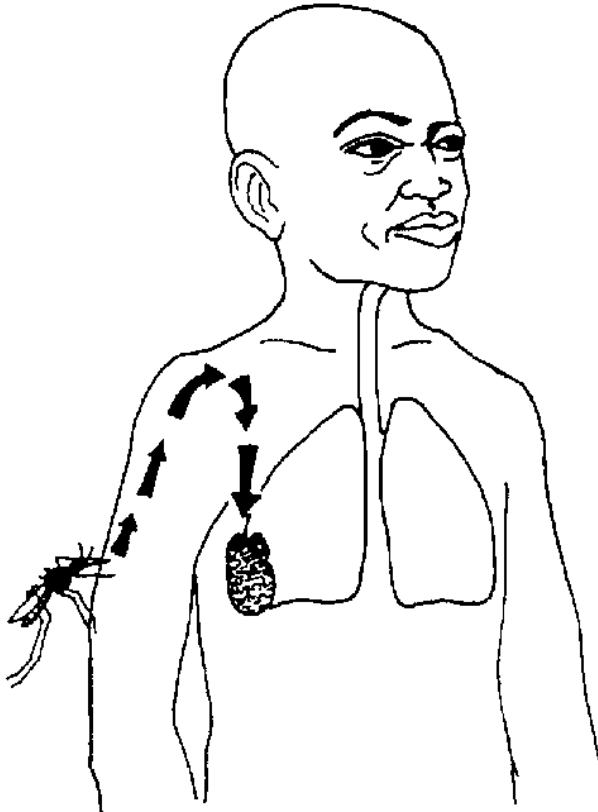

Dēetā dāa yē n yēdē nne yē n tāātē a nē bééhū ā bōkī n botā Cetika. Sī bēbīsī sī n dūonō tī bééte bōmmū dennī mīnnī Kōnduuke h̄nime h̄nnī n kúúto Cetika wēmme h̄nnī. Ne h̄ tóto ā dāa kē píike Cetika ā būoki tī bééte bōmmū.

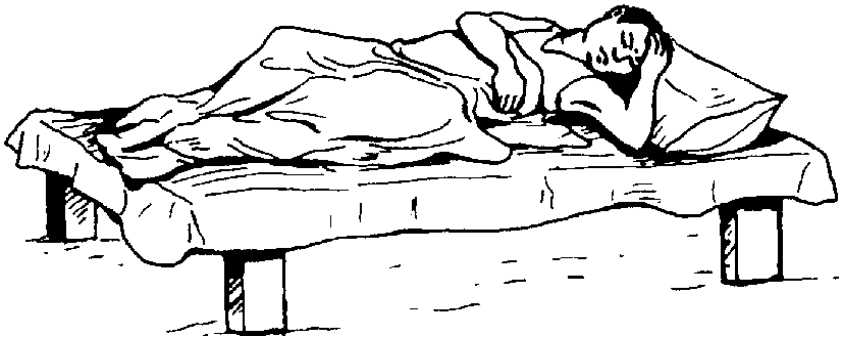
Ū bééhū té ā botā ū niito ū n tēdi tī bééte bōmmū n dēetā ū h̄nime n çansíne ū n h̄ bōmu.

**Bāke nī n̄ pāñnā n̄ mēm̄mēnī sī bēbīsī sī n dūonɔ
tī bééte bōmmū kúúto ñyē ū kante h̄ñnī ?**

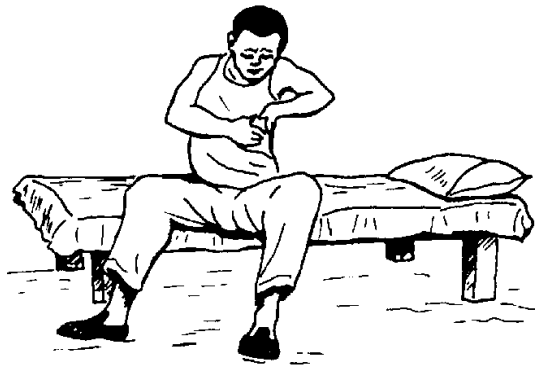
Sī bēbīsī sī n dūonɔ tī bééte bōmmū hētī wē a niito hē nī
ñ fúdí n si ya nne nɔnfe. A máá nē bēbīsī sī kante yōōsi, si
bō dī bɔnde diyē ū kante h̄ñnī n wāati ū súde. Si nento
dī bɔnde diyē ū súde a Cetika ā bōntā nne í bōmu.

A ne í bōbō sī bēbīsī sī n dūonɔ tī bééte bōmmū ā hítá ū súúte n kuutá ū h̄nime h̄nnī. Si sēnti ū kōnte h̄nnī. Nē bēbīsī pēsidi m̄ h̄nime h̄nnī n cākidi mēni nē bōnbōnde. Nēne yē tōōsī miñni ū kōntōnnihu. Nē bēbīsī mē n tuki wē n pēsidi n cākidi ū h̄nime.

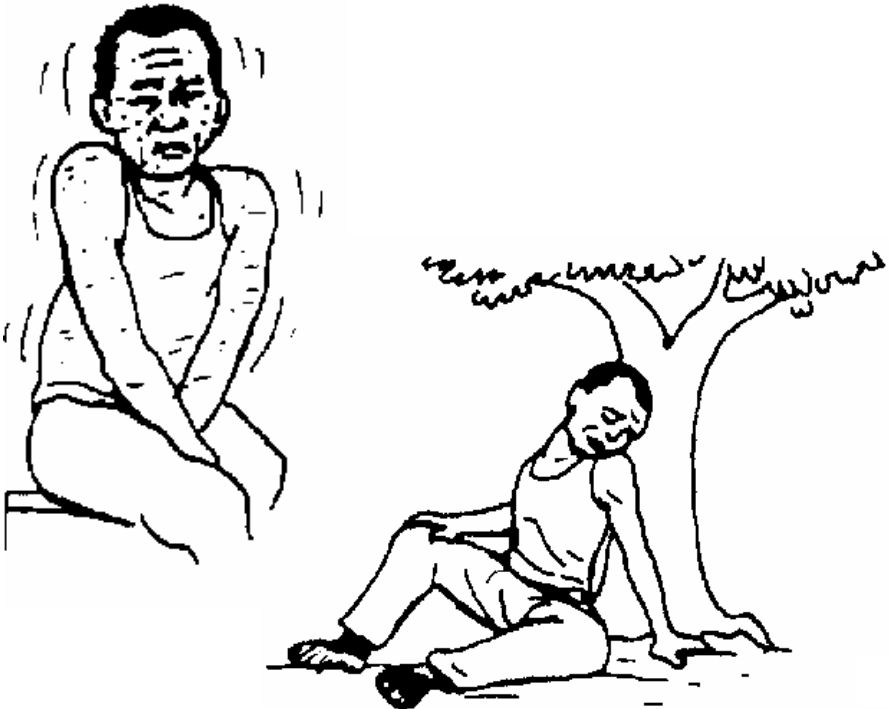

U nɔ n nī tāani tī bééte bōmmū m̄ fēeme nne í nāā n tē sī bēbīsī sī n dūonɔ tī bééte bōmmū nī púkíná n pekiná ū kōnte h̄nnī n cākidi ū h̄nime nne í tōō nsō u nī būɔki ñyē m̄ mōmōmme. U nī yammū nne í nāā n tē ū hinime kōñ' h̄ pēkí a sī bēbīsī sī n dūonɔ tī bééte bōmmū me cakido a ū dēfe mətóɔ n dūomɔ.

**Sī nīnsī sī n nī fūdī n tontá tī bééte bōmmū ā bō
dī bōnde diyē :**

- ū kōntōnnihū ā bō a m̄ sédímú ā bō
- a u huɔtū ā bō a dū n nī dūā
- ā yūude pōmmɔ a ā tuotī dūomɔ
- a tīmū m̄ fēeme
- ā hīnnī dēetī
- a ne hē yíení a yōmu
- kē míndúsike ā bō
- ā nāāte dūomɔ

Nē n bēnkī mu tee nyē !!!

Á ū niito tíi a ne panto mē n tāātē dī dāāde, a ū tiidū bīkí u té tātātā yōō u ní yāntī n húusitē, a ne nāā ū yamme dāñpɔ, ne nī fúdí nne ní nɔ tī bééte bōmmū kúúto dī bɔnde diyē ū bōte hīnnī yōō kē tidimentíkē. Nē bōmmū sō mū yēdē mu tee wē.

Ā nɔ n dēetā ū kɔdāabu n mēminá m̄ nīime n hu wūōtā n hɔtā ū kɔnte. N fōōnā n u tōō dokitōdi a be u tāanī.

M̄ tamme mē n mōmme wēnni ?

Ti béete bōmmū yáńkí hōsī n kēńkiēni. I hūōsī nɔ ā yáńkíbī. Ā nɔ nne í kpāā n taano n̄wē nne í tōō n sō ī yáńkí nī duā n̄yē, báa a ne dū ne nī í ā tū, nne í nāā n tē sī bēbīsī sī n dūono tī béete bōmmū nɔ n nī hīī sī fē.

Ā nɔ n nī bēki dī yáńkícuude bō nēyē yōō dokitōdi, kū n mōn'yáńkú kū ā nɔ n nī yā n̄yē. Ī yáńkí bō ā būōte n tedi tī hōdōnte ā būōde a ye kēńkiēni nne í nāā n tē á ā túúmú n yāmu yáńkú bōtide dī n bā n tūki sī bēbīsī tennē nī fúdi n hē hīī.

Bē nitibe bō nne í dānne bē nītipūōbe bē n puoní nne í tōō n̄sō sī bísí sī n pēētō n yēndē n tīih̄ biene yē n nummu hō bísí sī n hō kōnte h̄g dāātē nī fúdí n yā inī a i í be sānkī.

Ā yā n tē tī bééte bōmmū nī fúdí n piimú kē bīike kē nī nāāte h̄nnī ?

Ne wēnni m̄ mōmōmme tī cāpu n̄yē bē nītipūōbe bē n puoní a tī bééte nē í be bōdō a tī bōmmū nē be piimú.

Ā nō n senná nne dokitōdi ū n ā sédí nne a be ā dūōnī ī tīēnī. Ne wēnni wē ā nī be bēkisi n̄yē ū yáńkú kū n mūōnū kū ā nō n yā n̄yē n bēkisi ī n dē ā nō n yā n̄yē dī dāāde.

Á ū nītipūōhꝯ puoní n bōkꝯ kē bēñnīke be té ā u dūōnī m̄ yendomme : ū bédīehꝯ nne ā yáꝯkíbī yē n tāātē a u niédí n fún' ā hꝯni nē bōnde nne í dūa ū bédīehꝯ hīnnī. N u dūōnī m̄ hīnime yáꝯkí mannē a u í yāmu. Nē bōde ne dī fúdí n u yēkisīne tī bééte bōmmū.

Á ū kōntōnnihꝯ píímꝯ ū nāpōñpúóꝯ bāke nī fúdí n ton-tá ?

- ū hīnime nī fúdí n casí
- ū nāāte nī fúdí n cākidi
- u nī fúdí n pēētā a ke hīī
- u nī fúdí n ke pēētā a ū dāāde mīñ'hē tóntꝯ
- ke nī fúdí n hīī kē nīī nāāte hīnnī
- u nī fúdí n pēētā a ke í fo a ū hīnime ā cāsí
- ū nītipūōhꝯ mūōꝯ nī fúdí n hīī

Tī nī ñ nānkimē n yēkītā tī bééte bōmmū ?

Tī nī fúdi nne í yāmu í yáńkí a máá sī nīnsī baasí bō wē a tī nɔ nne í si pāahɔ n fúdi n yēkītā m̄ bōmmū. Tī nɔ n nī yēkītā tī bééte bōmmū n nē yīeni nne í bāanī ū niito ā būɔki ñyē n fōōnā a tī u tāanī.

Ń hēmmɔ n ya tī bééte a ti nē n̄ dī bōdɔ.

Ń yōmmū mū fē n̄ sūkɔ n ya tī n̄nte tī n n̄ n̄ sākīnā dī bākīte nne dī báání.

Ń dūa n ya tī bédīete h̄nnī. Ne wēnni sī bíísí n̄ n̄ dūa n̄yē tī h̄nnī nne n̄ nāā n tē sī k̄nte yōkimu a tī bééte nī fúdí n si botā. Bē nāpóńpóńbe nɔ nne n̄ dūa tī bédīete h̄nnī. Ne wēnni wē ū n fē bō ā n̄ dūa tī bédīete h̄nnī a ti yāānɔ ū yáńkú.

Á ā fā n duā ī cīenī dī pāade bōnde ā nɔ n wāānī ī dēē n tūutā n mākinā nne ū bédīehu n fuhíná. Á n̄ n̄ dūa dī bōnde dīyē m̄ yōmmū n hu dēetā n çanná á ne wēntɔ ā hu çantá. Nē wēnni wē tī n̄ n̄ dūa n̄yē tī bédīete h̄nnī ā sīih̄ hē fē bōntā dī pāade nne n̄ tōō n sō dī yūūde.

Ń hēm̄m̄ n ya tī bééte a ti nḗ n̄ nīmū tī hīene.

Ń poh̄ine sī nīnsī sī n fē tēkō m̄ nīime sī mīnsī, tī sete nne ā nīhuotē.

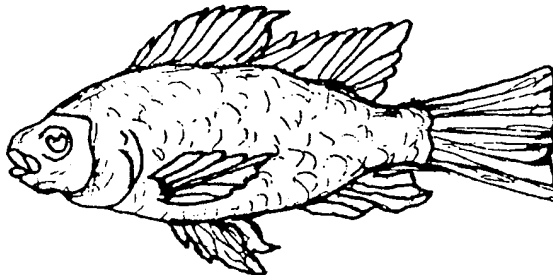
Ń sībīne ya dī yōnte tī hote hīnnī a ti n̄ pāā nne dī sēede.

Síbíná ya tí hɔte a m̄ n̄ime nḗ n̄ s̄ihɔ́ á fē tēdifē n̄i dī bōnde dīyē.

Ī wúóní bontɔ́ n̄ hɔ́sɪ́ dī bōnde dīyē a m̄ n̄ime kōn' hē hōdimū nḗ n̄ p̄ínsɪ́ s̄i p̄āsí sō s̄i fē ya n̄ yēē sō si baasí a si n̄ kpāā mē h̄innī n̄ yōmu ī bēb́íí ī n̄ bō m̄ n̄ime tennē mē h̄innī.

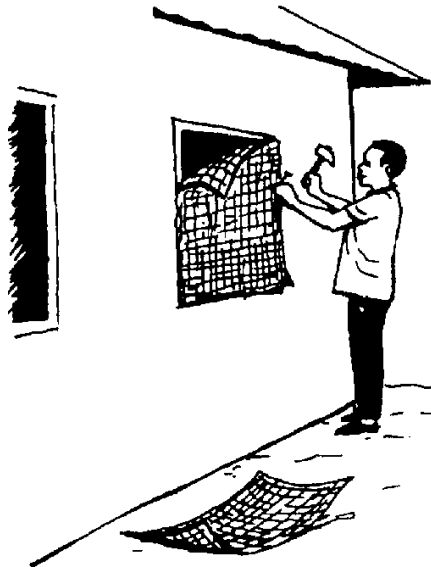

Ń hēm̄m̄ n ya tī bééte a ti nḗ n̄ kúúsí dī sīe
h̄innī.

M̄ yōmm̄ n̄ tūon̄ n
ya tī bééte yáńkú yōō
tī bédute.

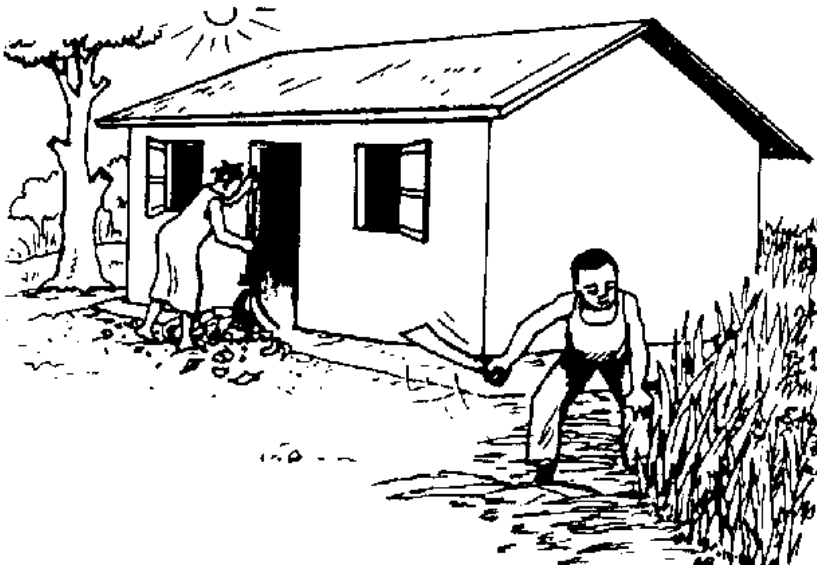
Ń bēnk̄ n ya dī
bodīne nne fenētide dēnbe ī māmáyuyotī yīētí ī n cāah̄ tī
bééte yōō n çanná tī kodāate dī bodīne a máá ne tén’

Hēm̄mū ya tī bééte a ti nḗ n̄ bṓ dī́ sīe h̄īnnī

Hūw̄odi ya tī múóte tī n̄ dīed̄o dī́ sīe n̄ deeh̄e a tī bééte nḗ dítá bṓde baáde nné n̄ bṓ.

Yṓsi ya dī́ sīe a m̄ yāāmū nné ū wienū́ ā́ n̄ dáání n̄ kuusí mīnnī́ dī́ sīe n̄ h̄īnnī.

Hīkinā́ ya n̄ caahí́ n̄ mēm̄mēnī́ tī bééte bṓmmū́ nné n̄ nā́ n̄ tḗ á́ ā́ dennṓ n̄ mēm̄mēnī́ fḗ dékítífe n̄ mu cááh̄o ne wēnni wḗ nné ā́ nī́ fé dēnnā́ n̄yḗ n̄ tāanī́ ā́ sēede yṓo ā́ mūw̄o. M̄́ bṓmmū́ tāām̄me dékítí́ nī́ n̄ hūōnī́ n̄wḗ n̄ panto m̄́ cááh̄ime dékítí́.

Pānnā́ dī́ nī́ yḗ kiyḗ n̄ hēm̄mū́ tī bééte dī́ tēnh̄y h̄īnnī !

Postface

Le paludisme est une maladie dangereuse surtout pour les femmes enceintes et les enfants. Si nous voulons vivre en bonne santé nous devons bien lire ce livre. Il donne des conseils comment éviter le paludisme : l'importance de dormir sous des moustiquaires et d'entretenir nos maisons, par exemple.

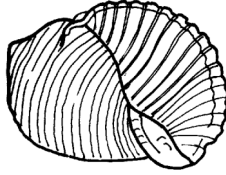
Dans ce livre, nous avons agrandi les images des moustiques pour que vous puissiez les reconnaître. Elles ne sont pas réellement de cette taille !

Lorsqu'une personne a les maux de tête, elle pense que c'est le paludisme, alors qu'il y ait d'autres maladies qui peuvent aussi donner les maux de tête. La maladie dont ce livre nous parle vient des moustiques. C'est pour cela que nous appelons cette maladie « la maladie des moustiques » en langue locale.

Chères mamans, chers papas, chers frères et sœurs, nous vous invitons de bien lire ce livre, il vous aidera à éviter le paludisme.

SAMBIENI Bienvenu et KOMBETTO Claire

UN LIVRE SHELL

*Faire équipe pour mettre
les langues en valeur*

Achévé d'imprimer par AFASA
B.P. 57, Kara – Togo

Dépôt légal N° 5609 ; 1er trimestre 2012
Bibliothèque Nationale
ISBN : 978-99919-872-0-0

300 francs cfa